

Dünyanın en

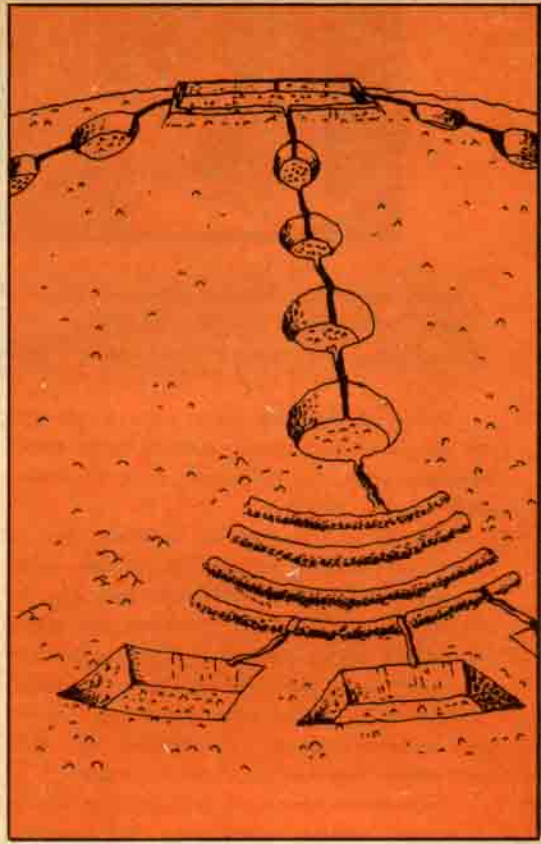
eski endüstri

merkezlerinden

MEDZAMOR

Jean Vidal

Çatal Höyük (Ba. Bilim ve Teknik Sayı :19) ve Lepenski - Vir kazılarının meydana çıkarıldıkları 7000 - 5500 yıllık eserler, bize tarihten önceki bir uygarlığın varlığını göstermektedir. İnsanların ecdadı, zannedildiği kadar ilkel değillerdi. Onlar, şimdiki atom çağında yaşamakta olan bazı toplumlardan daha üstün bir gelişme seviyesine ulaşmışlardı. Çatal Höyük ve Lepenski - Vir kazıları,önümüze yakın zamanda çözülmesi mümkün olmayan bir çok sırlar koymuşlardır. Bunlardan birisi de, tarih öncesi metallürjisidir. İngiliz arkeologu James Mellart, Çatal Höyüğün pre-seramik katlarında bakırdan yapılmış ve üzeri küf ile kaplanmış çeşitli eşya bulmuştu ve buna bakarak, neolitik çağ adamının bir mâdeni, ham durumdan çıkarıp ateşte eritmesini ve ona şekil vermesini bildiğini anlamış ve görmüştü. O çağın adamı, seramikçi olmaktan daha önce metallürjist idi. Tarihin bizlere verdiği bilgilere göre, ilk eritme fırınlarının Milattan önce 2000 yıllarında meydana çıkmasından daha evvel, insan tabii halde yerden çıkarılan bakırı işleyip kullanıyordu. Çalışmalarına devam etmek imkânlarını bulamayan James Mellaart insanın mâdenleri ilk defa nerede işlediğini açığa çıkaramamıştır. Maden nereden elde ediliyordu ? Nasıl ayrıklaşıyordu ve sonra nasıl bir işlem görüyordu ? Eski zamanların bazı toplumlarına zenginlik ve egemenlik sağlayan mızrak, hançer, iğne, bilezik ve diğer eşya nasıl yapılıyordu ? Neolitik çağındaki maden, bu günkü Creusot, Essen, Donetsk madenlerinden ne kadar farklı idi ? Yakın Doğudaki arkeolojik eserler buna cevap veremiyor. Mısırdaki ve Mezopotamya'da metallürji, el işi şeklindeydi. Bundan bir süre önce, Sovyet Ermenistan sınırları içerisinde ve Çatal Höyükten bin kilometre kadar uzaktaki bir

Kaya üzerine oyulmuş bir maden yıkama ve ayıklama tesisi.

mekide meydana çıkarılan Medzamor harabeleri, eski çağların metallürjisi üzerindeki sır perdesini bir az daha aralamış oluyor. En eski endüstri ve bilim yerlerinden birisi, bilinenlerden en gelişmiş olanların bir örneği, toprağın derinliklerinden yer yüzüne çıkmış bulunuyor. Çatal Höyük hakkındaki röportajından sonra, şimdi Jean Vidal, Medzamor'da gördüklerini anlatıyor.

Medzamor Rus topraklarının Türk sınırına dayanan bitiminde ve bölgeye hâkim 5165 metre yüksekliğindeki Ağrı Dağının eteğindedir. Sovyet kanunları, hudut bölgelerinde yerden veya havadan fotoğraf alınmasını kesinlikle yasaklamıştır. Bunun için, Medzamor harabelerini bulan ve topraktan çıkaran Doktor Koriun Megerçian, bu yeri uçaktan görüp incelemek fırsatını henüz bulamamıştır.

Bu buluş, bilinmeyen arayıp bulmak ve öğrenmek hevesine kapılmış bir adamın eseridir, ki bütün arkeolojik eserler de böyle insanlar tarafından meydana çıkarılmıştır. Tarihten sonraki veya önceki herhangi bir uygarlık, süre gelen bir zincirin kopmuş ve bilinmeyen bir halkasıdır. Yapılacak iş, kırılmış

veya kopmuş iki ucu birleştirip zinciri onarmak değil, aradaki noksan halkayı bulup yerine koymaktır. Bilinmeyenler daima vardır, onları bulmak ve ele almak gerektir. Bir arkeolog, bir şeyden emin olmayınca ve içerisinde kuşku bulununca, bütün sabrını toplmalıdır. Oysa, 40 yaşındaki Doktor Koriun Megerçian böyle bir duruma girmemiştir. Jeoloji servisinde çalışan Megerçian, Medzamor harabelerini bulmadı, daha doğrusu, Medzamor onu buldu. Eski bir geleneğe göre, gerçek bir Jeolog, çadırını daima arkeolojik bir bölge yakınında kurarmış.

Dr.Koriun Megerçian diyor ki :

"İnsan, topraktan faydalanmak, su kaynaklarını bulmak, değerli madenleri aramak için 20 inci yüzyılı beklemiş değildir. Bizden önceki insanlar, kendi sitelerini daima doğal zenginlikleri bulunan yerlerin göbeğinde kurarlardı. Bu gün bizi aydınlatan gene onlardır, onların eserlerinden faydalanmaktayız. Toprağımızda, binlerce yıllık harabeler vardır. Eski bölgelerimizde araştırmalar yaptıkça meydana çıkarılanları göreceğiz."

Ancak ataların izi üzerinde keşifler yapan ve kırk yıldan beri uğraşan jeologlar, kısa süre içerisinde bir şeyler göremeyecekler, çünkü şimdiki kadar yapılan çalışmalarda, binden fazla maden katlarına tesadüf edilmiştir, bu metallurjik katlar da M.Ö. 3000 ile M.S. 1800 aralarında bir devirdir. Ermenistan toprakları, Belçika yüzeyi kadardır ve Transkafkasın verimli toprakları içerisinde ancak çıplak bir dağlıktır. Eski bir halk şarkısında deniyor ki : "Tanrı bize çakıl taşı vermiştir." Ne var ki, yüzeyi fakir olan bu toprakların dipleri, tükenmez servetlerle doludur. Altın, gümüş, bakır, molibden çinko, kurşun, boksit, demir vardır ki bunlar, hâlen ciliz sebze köklerinin altlarında yatmaktadır.

YERİNDE BİR DÜŞÜNCE

1965 yılında, Koriun Megerçian, Medzamor ırmağının başladığı yere doğru yürürken. İrmak boyunca bazı bakır kalıntıları topladı. Bu bölgede, herhangi bir iz yoktu. Çakıl taşlı plato üzerinde kuraklık vardır, milyarlarca böcek yanan toprağı ölürcesine eşeleyip duruyordu. Dr. Megerçian, bilinenlerin tersine olarak, başka türlü düşündü ve kendi kendini dedi ki :

«El işi olmayan yerde mâden kalıntıları bulunmaz, meskensiz insanlar da olmaz. Sitenin yerini bulalım, onun altında neler varsa meydana çıkar.»

Arazinin kabarıklığı, Çatal Höyük gibi olan Medzamor'da, bütün gayretlerine ve elindeki bol vasıtalara rağmen, Megerçian her hangi bir yer altı eserine raslamadı. Ama acaba bu yerin üzerindeki mâden kırıntıları nereden çıkmıştır ?

Maden eritme yerinde kaya üzerine çizilmiş yazı veya işaretler.

Bütün ekip, iki yıl boyunca zemin üzerindeki bu çıkıntıyı kazıp durdu, oysa sonuç alınamadı. Daha sonra, 3000 yıl önceki bir kata raslandı ve kazı burada durduruldu. Bu kat üzerindeki zemin, görünüşte, kazma ve kürek görmemişti. Altta başka katlar da yatıyordu. Belki de, Çatal Höyük gibi yeni bir site meydana çıkacaktı. Jeologun işi bir noktada bitince, acaba arkeoloğunki nereden başlar? Durumu değerlendirmek gerekiyordu.

Medzamor, anlaşılan bir endüstri merkeziydi ve burada, ihracat malı olarak bir mâden işleniyordu. Uzak geçmişin insanları, değil yalnız mâden bulup açıklamayı ve onu eritmeyi, onu büyük ölçüde ve ham madde halinde iş yerlerine ve yurt ötesine göndermeyi de organize edebilmişlerdi. Üçüncü bin yılın bu kültür katı, nihayet, tarih öncesi metallurjistlerinin kurdukları endüstrinin tavan kısmı idi. İleride göreceğiz ki Megerçian, daha başka sürprizlerle de karşılaştı. Aslında bir jeolog olan bu bilgin, bu defa ister istemez arkeolog olmuştu ve sonraki çalışmalarına, 1967 yılında Arkeoloji Enstitüsünden Bayan Ema Handazian yardımcı olarak katılmıştı.

MEDZAMOR'UN GENEL GÖRÜNÜŞÜ

Medzamor, en parlak devresinde, 20.000 kişilik bir toplum barındırıyordu. Bu site, bir plato ortasında, denizden 1000 metre yükseklikte ve volkanik bir bölgede bulunmaktadı. Bir tahkimat kuşağı ile çevrelenmiş olup, birinci derecede bir askeri mevki idi. Savaş çıkışları kararı, Medzamordan verilirdi. Bu kale düşman tarafından çevrildiği zamanlar, mâden ve mâmul eşya ticareti felce uğradı. Kale işgal edildiği takdirde, galip taraf, savaşın ruhunu teşkil eden mâden işini kendi hesabına ele alırdı. Kalede daimî surette bir garnizon bulunurdu ki bu da, kaleden ancak bir boru sesini işitecek kadar uzaklaşa bilirdi. Bu yerde bir kavis yapan ırmak, kalenin çevresinde dolaşüyor ve saldırgan düşmanın cesaretini kırıyordu. Surlar içerisinde, endüstrinin ana tesisleri, tapınaklar, kültürel yapılar, bir astronomik rasat-

hane ve artistik mahalleler vardı. Bu kalıntıların daha üst katlarında ise, birinci ile üçüncü bin yıllarına ait ayrıca beş kat vardır ve bundan başka, 12 nci veya 13 üncü yüz yıllardan kalma bir Ortaçağ köyü kalıntlarına tesadüf ediliyor.

Site çevresinde, kaledekileri beslemek ve korumak ile görevli bir esirler ve tarımcılar banliyösü bulunuyordu.

KAYA ÜZERİNDE KURULMUŞ İMALAT YERİ

Medzamor köylüsünün esas meşguliyeti hayvancılık ve balıkçılık idi. Avcılık da buna dahildir. Şimdiki çiftliklerde olduğu gibi, Medzamor halkı da, verimsiz bir toprakta ekim yapmak ve sebze yetiştirmekte zorluk çekiyordu. Halk, samanla takviye edilmiş toprak evlerde sıkışık olarak yaşıyordu ki evler de, gene üst üste yıkılmış iskeletlerle dolu bir mezarlığın hemen yakınındaydı. Yaşayanlar da, ölüler de, üst üste yığılmış halde bulunuyorlardı.

Kalenin orta kısmı, içerisi delik deşik bir gravyer peyniri tekerliğine benziyordu ve bu deliklerden irtibat sağlanıyordu. Bu geometrik dolambaç geçitlerin yapımlarında insan elinin müdahalesi bellidir, bu dehlizler yukardan aşağıya doğru oyulmuşlardır. Yarım hektarlık bir araziye kazdıktan ve bir çok madden parçaları topladıktan sonra, Koriun Megerçian şu kanaata vardı ki, Medzamor tepesi, madden eritmek ve işlemek için yapılmış ve kaya üzerine oyulmuş bir imalathanedir.

Bir maddenin temizlenip değerlendirilmesi, bu gün metalurji adı ile bilinen bir tekniktir. Bu operasyon, eritmeye tekaddüm eden bir işlemdir ve bunun amacı, maddenin mümkün olan derecede çökeleklerden ve yabancı maddelerden ayırıp onu ateşte eritmek ve böylece saf madden elde etmektir.

Zamanımızda, bu iş yıkama, manyetik işlem, elektrostatik, kimyasal ve bakteriyolojik yollardan yapılır. Bir de, gravimetri ile yapılıyor ki, bunu da Medzamorda tatbik ederlerdi! Fakat, bu metodun ilk defa burada tatbik edildiğini iddia etmek mümkün değildir.

Kaya üzerinde oyulmuş imalathanenin fonksiyonlarını altı faz üzerinde inceleyebiliriz :

1. Megerçian'ın fikrine göre, elde edilen ilk madde, olduğu yerde kaba parçalara ayrılırdı. Bundan sonra, çok ağır bloklar veya parçalar halinde, develere yüklenerek, veya öküz arabalarına konularak veyahut, o zamanlar su nakliyatına elverişli olan Medzamor ırmağı üzerinden imalathaneye getirilirdi. Sudan nakil için sallar kullanılırdı.

2. Tepenin üstünde oyulmuş ve 30 metre küb hacmindaki bir çukura konan madden, kırılarak su ile karıştırılır. Bu karışıma zamanımızda pulpa den-

Kaya üzerine çizilmiş kuru kafa. Girmeyi yasaklayan bir işaret olduğu tahmin ediliyor.

mektedir. Yabancı maddelerin ayıklanması, özel tipdeki bir havanda ezme suretile sağlanırdı.

Medzamor maddencisinin, yalnız adale kuvvetile bu madden parçalarını ezerek toz haline getirmesindeki zahmeti düşünebiliriz. Ve, yukarda bulunan bu çukuru doldurmak için, ırmaktan kaplarla su taşımak gibi büyük bir iş yapmak zorunluğu vardı.

3. Çukurun alt kısmında açılmış olan bir delikten, bu madden hamuru, katılığına veya sululuğuna göre, az veya çok miktarda oluğun içerisinden yuvarlak bir tekneye akardı ve bu sırada, kaba parçalar oluk içerisindeki takozcuklara takılarak orda kalırdı. Böylece, ağır madden cevherleri, kayada oyulmuş yuvarlak teknece toplanırdı. Madden cevherleri kurşun, çinko, bakır, kalay gibi unsurlardan ibaretti. Pulpa (hamur) böylece oluklardan geçerek ve süzülerek tepenin eteğine kadar gelirdi.

4. En son teknedeki çıkan oluk, bu defa başka bir tertibatla karşılaşırdı ki bu da, teras şeklinde ve kademeli dilimlerden ibaretti. İçerisi çukur olan bu dilimlerin toplam hacmi 13 - 14 metre küb kadardı ve buraya gelen hamur, ağır madden unsurlarının bir kısmını yukarlarda bırakmış olup, yoğunluğu daha az olan çökelekleri bu dilimlere dökerdi.

5. Böylece son manilerden akıp geçen pulpa, bu defa kayalık tepenin eteğinde oyulmuş üç tane havuza dökülürdü. En aşağıdaki havuzda, bilginler kemik tozu ve testi toprağı kalıntıları bulmuşlardı. Madden ayıklamada bunların rolü anlaşılmamıştır. Acaba, bunlar pulpanın akışını yavaşlatmak için mi kullanılmıştır?

6. Tepedeki işlem bittikten sonra işçiler, teknelerdeki ve çukurlardaki ayıklanmış maddenleri toplarlardı. Toplanan madden, gerektiği zaman tekrar aynı işlemden geçirilirdi. Bu suretle, madden eriticilerinin eline daha temiz bir ham madde geçirdi.

Medzamordaki insanların işledikleri ve kullandıkları maddenler ve ham maddeler şunlardır :

İthal edilenler : Altın, bakır, malahit, kurşun, çinko, demir, hematit, kalay, kasilerit, antimon,

manganez, arsenik, kuvarz, jasp taşı, akik ve serpantin.

Yerli mahsul: testi toprağı, kemık, bazalt, volkanik sünger taşı, volkanik çökelekler.

Doktor Megerçian'ın tahminine göre, Medzomorda mâdenî mamüllerle ilgili olarak, 23 çeşit iş yapan en az altı bölüm vardı. 14 işçilik tunç (bronz) ve beşi de altın, hematit, cam, sırça üzerinde idi. Her bölüm, kendi işçiliğine göre yapılmış birer fırına sahipti. Kazılar esnasında her birisi yaklaşık olarak bir metre küb hacminde yirmi üç ekmek veya yemek pişirme fırını bulunmuştu. Bunların bazıları ateş tuğlasından, bazıları da kerpiçten yapılmıştır. Bunlar gibi daha 200 kadar fırın meydana çıkarılacak. Ne var ki, bakır eritmeğe mahsus fırınlar henüz ortaya çıkarılamamıştır.

Kazı yerinde toplanan ağaç kömürü kalıntıları, hangi yakıtın kullanıldığını gösteriyor. Kısmen yere gömülü fırında, ağaç kömürü ile birlikte, yakılmadan ve körüklenmeden önce konan mâden katlarına raslanmıştır. Fırın içerisinde eritilen mâden, kalıplara akıtılacak kıvamı bulduktan sonra, kalıplarda soğutulmaya terk edilirdi ve öylece donardı.

Eğer Medzamorda tatbik edilen mâden eritme metodu böyle ise, bunun aynen o zamanki Pers ve Mısır sanatçılarının kullandıkları usule uygun olduğu kabul edilir. Doktor Megerçian'ın tahminine göre, Medzamor mâdenciliği, başkalarından daha ileri idi, çünkü burada, mâdenin daha kolay erimesi için, içerisine yardımcı kimyasal maddeler katılırdı. Bu gün dahi, Cruesot, Essen ve Donets fırınlarında böyle yapılmaktadır. Modern yardımcı maddeler, genellikle kalsiyum terkiplidir.

Son havuzdan çıkan testi toprağı ve kemik tozu karışımı ile ilgilenen doktor Megerçian, özel bir deneme yaptı, ve bundan 5000 yıl önceki işlemi aynen yerinde uyguladı. Fırınlardan birisine kömür tozu ile kalay oksidi koyarak, yaktı.

O zamanlar kullanılan terkiibi ilave edince, erime derecesinin düştüğünü gördü. Medzamorda bulunmuş olan mâden eşyanın fosfor ihtiva etmesi, Megerçian'ın ileri sürdüğü fikri doğrulamaktadır. Aynı karışım, başka mâdenlerin de eritilmesinde kullanılabilir, mesela malahitte. Medzamor endüstri kurulunda mâden ve mâden olmayan eşya yapımı için atelyeler vardı. Yapılan eşya, hem içeride kullanmak ve hem de ihrâç içindi. Kalıplar, silahlar, aletler, ince sanat eserleri, süs eşyası, ev eşyası ve giyim, eski Medzamor halkının güçlü durumda olduğunu gösteriyor.

Kazılarda bulunan eserlerin ve eşyanın bir listesi

tesini yapmak zamanı henüz gelmemiş, çünkü Medzamorun bilinmeyen yönleri çoktur. Eşyalar içerisinde, metallurji tarihçilerinin bilmedikleri parçalar vardır. Bunlardan birisi, Brüksel tipi denen çelik kerpetendir ki birinci bin yıla ait katlardan çeşitli modeller halinde çıkmıştır. Bu aletler, el ile tutulamayan çok küçük cisimleri kavramaya yarar, kimyager ve saatçıların ince pensleri gibidir. Toprak altında 4000 yıl kaldıkları halde, bu aletler yaylanma niteliklerini yitirmemiş ve bu günkü parlaklığı ile, Pariste bir dükkan vitrinine konmaya layıktır.

ASTRONOMİK RASATHANE

Önce söylediğim gibi, Medzamor kazılarını yapan Doktor Koriun Megerçian, bu siteyi bin yılların karanlığı içerisinde çıkarırken, her an bir sürpriz karşısında kalmıştır. Mâden temizleme tesisi ve metallurji işyerlerinden sonra, toprak altında üzeri astronomik işaretlerle dolu bir taş bulunmuştu. Yerden 10 metre yükselen bu kaya, insanı şaşırtıyor. Bu taş da üçüncü bin yıla aittir. Tarihi materyalizm zihniyetiyle yetişmiş Koriun Megerçian, gözlerine inanmamıştı. Eski bir Ermeni kökünden olan bu jeolog, bir kere, mecburen arkeolog olmuşken, bu defa bir de astronom olmayı hiç istemiyordu. Umulmayan bu eseri bulunca, konuyu Biurakan Rasathanesi direktörü ve tanınmış astrofizikçi Profesör Vieter Ambarsumian'a açtı. Bu profesöre, Amerikalı meslektaşları dünyanın en büyük uzay biginlerinden birisidir, derler. Profesör Megerçiana yardımcı olmak üzere kendi asistanlarından Bayan Elma Parsamian'ı tayin etti ve yazdıkları rapor, Sovyetler Bilim Akademisine götürüldü.

Raporun ana yönlerini özetle verelim:

1) Rasathanenin birinci platformu, bir üçgen şeklindedir ve üçgenin tepesi, Güneye bakmaktadır. Üçgenin Doğu tarafında yıldızların rumuzları oyulmuştur.

2) İkinci platform, 2,5 metre daha üsttedir ve aynı yönlere bakmaktadır.

3) Üçüncü platforma kayadan yontulmuş merdivenle çıkılmakta ve bu üçgen de, gene tepesile Güneye yönelmiştir. Yıldız sayısı Güneyde daha çoktur çünkü.

4) Kaya üzerine çeşitli yönlerde bakan bir çok geometrik rumuzlar çizilmiştir.

5) Medzamorun yıldız rumuzlarına, Orta Çağ Ermeni minyatürlerinde de raslanmaktadır.

6) Rasathanede, ikinci bin yıla ait kemerli (dairesel) bir takvim bulunmuştur ve bunun üzerinde dünya geosantrik olarak gösterilmiştir. Bu sistem Hipark ve Batlamyus tarafından bin yıl sonra uy-

gulanmış ve en son Kopernik tarafından red edilmiştir.

MADENCİLERİN DİNLERİ

Yapım tarzları ve kült, din ile i arasında sıkı bir ilişki kurmuştur. Şüphesiz ki, bu ilişkilerin daha önceki ve daha sonraki eşit örnekleri vardı. Bu günkü memleketlerde bile olduğu gibi, eski Mezopotamya, Pers, Mısır, Yunan ve Roma İmparatorluklarında Tanrıya inançla insana güven fikirleri birbiriyle çatışmıştı. Medzamor, bize çok eski bir dini açıklıyor ki, onun varlığından haberimiz yoktu, çünkü dini yaratan meslek bu güne kadar bilinmiyordu. Bu, madencilerin dinidir. Ondan kalan izler şunlardır.

1) Kaya parçasına kurulmuş olan imalathane-nin tepesinde bulunan bir çok çukurlar, endüstriye tahsis edilen fırın çukurlarından farklıdır, onlardan daha az derindir ve içerileri yapısızdır. Bunlarda ancak sembolik bir ateş yakılabilirdi ki bu ateş de, bir madden işleme sırasında yakılırdı.

2) Bâzı hiyerarşik şekiller, bir tabu işareti niteliğindedir ki bunlara da her totemik dinde raslanı. Kutsal olan bu tapınağa giriş, lanetlenmişti ve böylece, her türlü huzursuzluk kökünden önlenmişti.

3) Kalenin göbeğinde ve en kuvvetli kısmında üçüncü bin yıla ait ve sünger taşından yapılmış yuvarlak bir mezbah (kurban kesme yeri) vardır ve bunun dibi bir çukura oturtulmuştur. Mezbahın bir tarafına yedi tane boynuzlu hayvan kafası yerleştirilmiştir. Yedi sayısı, gerek Doğuda ve gerek Batıda kutsal ve tılsımlı sayılırdı, nitekim yedi gün yedi harika, yedi hikmet, yedi öküz, yedi şart, yedi günah gibi deyimler vardır. Tevratla bile yediye dair kayıt vardır: -yedi günde bir tâtıl yapacaksınız - yedi sayısı, Budizmde ve diğer Çin ve Japon dinlerinde de önemlidir.

4) Tılsım ve uğurluk tipinde bir çok eşya bulunmuştu ki bunlara tarih öncesi ve tarihten sonra bir çok sitelerde de raslanmıştır. Medzamor da bu etkilerden kurtulamamıştı.

ATEŞ KÜLTÜNÜN DİN ADAMLARI

Tevratın Tekvin bölümünde şöyle bir kayıt vardır: Yedinci ayın on yedinci gününde Nuhun gemisi Ararat Dağında durdu.

Nuhun demir attığı bu bölgede bir çok din ve mezhepler karşılaşmış, birbirine karışmış, şekil değiştirmiş, ortadan kalkmış ve din adamlarının etkisiyle karşı karşıya gelmiştir.

Sovyet Ermanistanının başkenti Erevan müzesinde, minyatür yapılı bir Zerdüst tapınağı örneği vardır ki bu da, Doktor Krikor Arefian tarafından bulunup

çıkarılmıştır. İran Zerdüsterlerinin baştanrısı Ahura Hinduların tanrısı Varuna'nın oğullarındandır. Eski Persler Mazdaizmi terk edince, onun yerine Parsizm geldi. O sıralarda Misraizm ve Maniheizm de rağbette idi ve Fransada ortaya çıkan Kathar (Catare) mezhebi bunlardan ilham almıştı. Yaygın olan güneş tanrısı ve boğa Mithra dini, uzun zaman Hristiyanlığa karşı koydu. Bu dine bağlı olanların nazarında, kurban adamak, çok üstün ve önemli bir şeydi. Ateş, yüksek Varlığın bir sembolü olduğu için ateşe tapılırdı.

Kurban ateşinin üzerine Hacma denen alkollü bir sıvı dökerlerdi ki bu sıvı da kutsal sayılırdı. Cemaat, ateşperest din adamlarının etkisi altındaydı ve bu din adamları, bir sınıf teşkil edip, bir çok bakımdan Brahmanlara benzerdi. Din adamı, eldiven giyerdi ve ağzına bir yaşmak bağlardı, çünkü tapınak içerisindeki bir bölmede bulunan ocağa ebedi ateş yanmaktaydı ve kimse bu kutsal ateşe ilişemez ve hatta nefesle bile dokunamazdı.

Büyük uygarlıkların göbeğinde bulunan, bir endüstri, ticaret ve askerlik şehri olan Medzamor, kendi efsanelerini, komşularıyla ve istilacılarla karıştırarak, madenciler tapınağının yükselmesini sağlamak istemişti.

Efsaneler, söylentiler, masallar ve gelenekler, Medzamor ateş işçilerini birer ateşperest din adamı haline getirebildi mi acaba? Her ikisi de, elleri eldivenli, ağızları yaşmaklı halleriyle bu gün Creusot, Essen ve Donets tesislerinde çalışan metallurji işçilerine benzemektedir.

BİLİMSEL VE ENDÜSTRİYEL TARİH ÖNCESİ

Medzamor bir akeologdan ziyade bir mühendis veya astronomu daha çok büyüler. Ama bu demek değil ki Medzamor henüz kendi emsali ile kıyas edilecek halde değildir ve menşei karanlıkta kalmış bir halkın eseridir ve onların bilimleri kendinden doğmadır. Medzamor, üçüncü bin yıldan önceki ekole mensup bilginler tarafından kurulmuştur ki bunlar da, karanlık ve belirsiz bir devirde edinebildikleri bütün bilgilerini toplayıp Medzamorlu öyle geliştirmişlerdi. Bununla beraber, bu devir bilimsel ve endüstriyel tarih öncesi adına layıktır. Medzamorlu kuranların üstadları mimar, metallurjist, ve neolitik çağın astronomları idi ve bunların kültürleri bilime dayanıyordu, mantıkları ise sahip oldukları bilim ve tekniğin mayasıyla yoğrulmuştu. Tarih, Sümerden başlamada önce, insan gene de organize edilmiş cemiyetler halinde yaşıyordu, ve bunun bünyesi, bazı farklarla, bugünkünün benzeridir.

Science et Vie'den Çeviren: Hüseyin Turgut